

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Акіншева Ірина Петрівна,
м.Луганськ

Дана стаття розкриває сутність та зміст політичної соціалізації. Політична соціалізація за своїми сутнісними характеристиками, змістом, психологічними механізмами, етапами, педагогічними технологіями становить процес, аналогічний загальному процесу соціалізації особистості. У політології й соціальній педагогіці превалює розуміння його як включення індивіда в політичну систему суспільства, у політичні відносини й політичну діяльність.

Ключові слова: соціалізація, політична соціалізація, політична поведінка, політична діяльність.

Зміни, які відбулись у соціально-економічній галузі української держави, закономірно привели до суттєвих перетворень у політичній структурі суспільства: змінилась ідеологічна система, суспільно-політичні інститути, відносини, принципи політичного життя. Змін зазнали й глибинні основи політичної свідомості та поведінки людей – соціально-психологічна галузь, яка довгі десятиліття формувалась в умовах жорсткої ідеологічної системи. Життєві установки, які виявились непорушними для людей старшого віку, втратили своє значення, а замість них молодь отримала інші моральні ідеали, які в перші роки незалежності становили світоглядну основу молодого покоління. У цих умовах політична соціалізація учнів, яка є важливою складовою частиною загальносоціалізаційного процесу, стала однією з актуальних соціальних проблем.

Окремі аспекти політичної соціалізації достатньо широко представлено в науковій літературі. Філософсько – соціологічні аспекти відображено в працях А.Бандури, Н.Едікова, Д.Істона та ін. Політологічні проблеми висвітлено в роботах С.Рощина, С.Разуваєва, В.Павловського, А.Надточія, Е.Шестопаля. Однак при всьому розмаїтті політичної проблематики педагогічна її складова виглядає найменш розробленою, особливо щодо умов сьогоденного дня.

Метою статті є проаналізувати сутність та зміст політичної соціалізації.

Вивідним загального поняття "соціалізація" є термін "політична соціалізація", який у 50–60-ті роки ХХ ст. міцно входить до наукового політологічного лексикону. Свідченням тому є його широке використання в роботах Г.Алмонда, С.Верби, Р.Зігель, Д.Істона, Р.Гесса, П.Шарана, Г.Хаймена. Саме з іменем останнього пов'язане безпосереднє використання терміна в роботі "Політична соціалізація", яка вийшла друком у 1959 р.

Американський політолог Ф.Грінштейн стверджує, що використання цього поняття можливе в таких ситуаціях:

- 1) при вивченні політичних орієнтацій у дітей;
- 2) при вивченні норм і правил, які переважають у суспільстві;
- 3) при вивченні впливу різноманітних політичних теорій на громадян у будь-якій стадії їх життєвого циклу;
- 4) у ході спостережень за діяльністю інститутів соціалізації, які є своєрідними каналами впливу суспільства на людину [1, с.11].

Стрімке поширення новоутвореної термінології ми пов'язуємо з тим, що з другої половини ХХ століття в дослідженнях з класичної соціалізаційної проблематики утвердилась думка, що понятійний простір, утворюваний терміном "соціалізація", охоплює загальні й специфічні особливості. Наслідком стала поява значної кількості досліджень, присвячених політичній, етнокультурній, статево-рольовій, етнічній та іншим видам соціалізації.

У сучасному світі зростає масив десоціалізованих людей, розгортає свою потужність феномен аномії. Особливо поширена ця тенденція в молодіжних колах. Саме тому в умовах реформування нашого суспільства слід говорити не просто про соціалізацію учнів, а про політичну соціалізацію, яке є сукупністю багатьох напрямків та векторів соціалізації (громадянської,

правової, екологічної, естетичної та ін.) і сприяє формуванню справжніх громадян своєї країни – шануючих, освічених, цілеспрямованих і діяльних. Отже, політична соціалізація – засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами. Найважливішими результатами політичної соціалізації є політичні переконання, почуття, цінності й норми політичної діяльності, що роблять суспільство спроможним забезпечити збереження, модернізацію чи зміну політичного режиму [2].

Становлення концепцій політичної соціалізації відбувалось і відбувається під впливом величезної кількості чинників об'єктивного й суб'єктивного характеру. Якщо перші визначаються специфікою політичних процесів у тій або іншій країні, то останні прямо залежать від наукових шкіл і напрямків, які вивчають ці проблеми. У зв'язку з тим, що особливістю нашого підходу є не стільки дослідження самої політичної соціалізації, скільки розробка механізмів соціально-педагогічного впливу на її результати, то основний акцент ми робимо на педагогічній складовій соціалізаційного процесу.

Особливістю сучасних моделей політичної соціалізації є те, що всі вони передбачають принципово інший підхід до соціально-педагогічного забезпечення результатів соціалізації. В його основі лежить ідея про те, що людина є активним суб'єктом політичної діяльності, а сама політика направлена на забезпечення інтересів громадської більшості. При цьому різноманітні механізми влади розглядаються як загроза для свободи людини. Саме тому ліберальні, неоконсервативні й ліворадикальні політики різко негативно ставляться до будь-яких форм колективності, централізації влади й підкорення нею людини.

Ці ідеї покладено в основу сучасних концепцій політичної соціалізації, що ґрунтуються на уявленні її як процесу добровільного прийняття індивідом цінностей і стандартів політичної поведінки, які пропонує йому політична система на різних етапах його життя: у дитинстві, юності, зрілому віці. Політична соціалізація описується в термінах обумовленості, добровільності й доброзичливості в процесі формування в індивіда позитивних установок щодо влади. Практичний ефект подібних розробок полягає в можливості контролю за процесом соціалізації і його педагогічному забезпеченні, яке дозволяє формувати політичних суб'єктів із заздалегідь заданими характеристиками. В основі цієї версії політичної соціалізації лежить теорія "політичної підтримки", запропонована Д.Істоном і Дж.Деннісом, яка справила суттєвий вплив на розвиток сучасних соціалізаційних теорій [1, с.13].

Більшість дослідників трактують політичну соціалізацію як форму політичного розвитку особистості, як процес активного засвоєння індивідом ідеологічних і політичних цінностей і норм, які панують у конкретному суспільстві. При цьому часто опускається власне психолого-педагогічний аспект, який відображає процес перетворення цих норм і цінностей в усвідомлену суб'єктом систему власних політичних установок, що визначають позиції й поведінку особистості в політичній системі суспільства. Таке трактування соціалізації багато в чому збігається з цілями цілеспрямованого державного виховання, яке не тільки направлене на відтворення панівних політичних цінностей, але й переслідує цілі формування особистості. Внаслідок цього соціалізацію часто плутають з цілеспрямованим політичним чи громадянським вихованням.

Учені, які працюють у руслі психоаналізу (Е.Еріксон, Е.Фром), головну увагу приділяють дослідженню несвідомих мотивів політичної діяльності (форма політичного протесту, контркультурної поведінки та ін.), розуміючи політичну соціалізацію як прихований процес політизації людських почуттів і уявлень. У цьому випадку політична соціалізація трактується як

аккультурація (засвоєння людиною нових для неї цінностей), яка ґрунтується на внутрішньоособистісних психологічних механізмах формування політичної свідомості й поведінки людини.

Оцінюючи суму знань, накопичених у вивченні політичної соціалізації, відзначимо: незважаючи на те, що багато робіт відображають уявлення й дух свого часу, у них міститься чимало важливих загальнотеоретичних положень, які зберігають своє значення до сьогодні.

Неважко помітити, що при визначенні контексту, в якому можливе використання терміна "політична соціалізація", на наш погляд, упущено аспект соціально-педагогічний, який передбачає, що сьогодні говорити про соціалізаційний процес без визначення педагогічних механізмів управління ним неможливо.

Необхідно мати на увазі, що політична соціалізація виконує ряд найважливіших функцій:

- 1) визначає політичні цілі й цінності, до яких йде і яких прагне досягти індивід через політичну участь;
- 2) формує вистави про прийнятні способи політичної поведінки, про доречність тих або інших дій у конкретній ситуації;
- 3) визначає відношення індивіда до навколишнього середовища й політичній системі;
- 4) виробляє певне відношення до політичної символіки;
- 5) формує здатність до пізнання навколишнього світу;
- 6) формує переконання й відносини, що є «кодом» політичного життя.

Виділяються різні типи політичної соціалізації: пряма й непряма (первинна й вторинна). Пряма соціалізація – це безпосереднє придбання політичних знань і установок. Непряма соціалізація – це свого роду «проекція» рис характеру, раннього дитячого досвіду, безпосереднього оточення особистості на формування політичних установок. Так, наприклад, установки дитини стосовно життя батька, що формуються в ранні періоди, можуть бути надалі трансформовані у відносини до політичних об'єктів (президентів, парламенту, суду, партії та ін.)[3].

Соціально-педагогічна специфіка дослідження політичної соціалізації зумовлює її розуміння як різновиду характерних процесів пізнання, спілкування, оволодіння навичками практичної політичної діяльності. По суті, кожний політичний лідер, і студентський у тому числі, з позицій соціалізаційної теорії розглядається як виконавець певної соціальної ролі, яка тим краще виконана, чим більш професійно він до неї підготовлений.

З позицій теорії політичної соціалізації в цьому визначенні містяться найважливіші її характеристики: 1) вказівка на те, що процес засвоєння соціального, у тому числі й політичного досвіду, відбувається шляхом включення індивіда в суспільно-політичні зв'язки: 2) думка про те, що не можна успішно політично соціалізуватися поза активною політичною діяльністю, не вступаючи у взаємодію з політичним середовищем.

Подальші перспективи розробки даної проблеми полягають у вивченні основ політичної соціалізації учнів в контексті збереження цінностей політичної культури..

Література та джерела

1. Загородній Ю.І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю.І.Загородній, В.С.Куріло – К.: Генеза, 2004. – 220 с.
2. Роль клубов молодих избирателей. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.age21.tu1.ru>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Політична соціалізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.html>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Данная статья раскрывает сущность и содержание политической социализации. Политическая социализация по своим сущностным характеристикам, содержанием, психологическими механизмами, этапами, педагогическими технологиями составляет процесс, аналогичный общему процессу социализации личности. В политологии и социальной педагогике преобладает понимание его как включение индивида в политическую систему общества, в политические отношения и политическую деятельность.

Ключевые слова: социализация, политическая социализация, политическое поведение, политическая деятельность.

This article exposes essence and maintenance of political socialization. Political socialization based on its essence, maintenance, psychological mechanisms, stages, pedagogical technologies makes a process, analogical to the general process of socialization of personality. In political science and social pedagogics it is understood as including of individual predominates in the political system of society, in political relations and political activity.

Keywords: socialization, political socialization, political conduct, political activity.